

mi mással, mint címekkel, nevekkel vagy témamegjelölésekkel. Ki csodálkozik azon, ha 1920 és 1924 között egy Erdélyben élő ifjút érdekelték az erdélyi vonatkozású történetek, s 1925 után a francia és orosz írók mellett a román elbeszélők? Érdekes azt is látni, hogy az akkor – vélhetőleg nemcsak általa – kedvelt szerzők közül némelyek klasszikusok maradtak, mint *Dosztojevszkij*, és olvasottak ma is, ha nem is épp a diákok között (mint *Petőfi* vagy *Jókai*), de voltak, akik kiszorultak az olvasmányok közül, mint *Herczeg Ferenc*, vagy a jócskán megnövekedett konkurencia mellett is őrzik népszerűségüket, mint *Conan Doyle*.

Gimnazista szerzőink írásaiból két változás nyomait észlelhetjük: az egyik a század eleje óta eltelt idő és a társadalmi – vagy világszerkezeti – változások hozadéka: mást és másképpen olvasnak a mai tanulók. A másik változás belefér a négy gimnáziumi év kereteibe: az általános iskolás kor „akármilyen” olvasmányait egyre inkább felváltja a céltudatosabb, módszeresebb olvasás – persze ne feledjük, hogy azok, akik beszámolókat írtak nekünk, minden bizonnyal az érdeklődőbb diákok közül kerültek ki. *Lengyel András* kis írásából jól látható, miként alakul irányított tevékenység-

gé az időtöltésnek indult olvasás, a spontán kíváncsiság, a véletlen és a környezet hatására, mire a gimnázium elkezdődik. A második *Kenyeres László* írása kivételesen szemléletes beszámoló, kétszeresen is felhívja a figyelmet az otthoni és az iskolai szellemi irányítás felelősségére: a fiatal szerző édesapja irodalomtörténész, természetes hát, ha ez a beszámoló nagy körültekintéssel, rutinnal, formásan, s a művelődést magától értetődő természetességgel kezelve kalauzol a kialakuló érdeklődés, a gimnáziumi élet, s a korántsem csak olvasásból álló mindennapok közegeiben. *Baumann Eszter* írása kedves személyességén túl egy különös szempontot: a művelődésben a felnőttek világhoz való alkalmazkodás vágyát, vagy éppen az azzal való ellenkezést, de mindenképpen: az ehhez való viszony fontosságát érzékelteti. Az érettségi előtt álló *Tercsák Tamás* írása pedig igen fegyelmезetten, s csak a tárgyra összpontosítva, szabatosan mutatja be a már valamelyest szakosodott, eltökélt érdeklődésről tanúszkodó olvasmányokat.

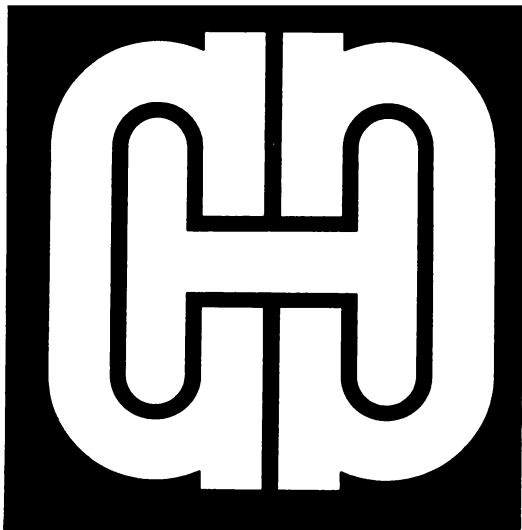
Íme, öt kis megelevenedett mozaikkocka egy olvasási statisztikából, s mögöttük, jól láthatóan, egy-egy *entériőr*: a középpontban könyveket lapozgató, ifjú személyiséggel. (*A. R.*)

Egy nagyenyedi diák olvasói fejlődése a húszas években...

1924-ben érettségiztem Nagyenyeden a Bethlen Kollégiumban, és ősszel beiratkoztam a kolozsvári egyetem filológiai fakultására francia, magyar, román szakra. 1919–20-tól kezdve már rendszeresen jegyzeteket készítettem olvasmányaimról, és házi olvasmányfüzetembe beírtam mindazt, ami különösképpen tetszett vagy fontosnak tartottam. Családunkban mindenki olvasott, nemcsak magyarul, hanem franciául, németül is, volt tehát valamilyes, bár nem különösképpen gazdag házi könyvtárunk, és kérhettem kölcsön könyvet, nagybátyámnak, *Zeyk Dánielnek* a könyvtárából, a *Bethlen Kollégium ifjúsági*, majd később *nagykönyvtárából* is. *A kollégiumi nagykönyvtár őre* 1922–24-ben *Jékely (Áprily) Lajos* volt, aki olykor tanácsokat is adott, hogy mit olvassak, és főleg a modern magyar irodalom-

nak egypár jelentős alkotását ajánlotta. Például *Móricz Zsigmond Tündérkertjét*. Akik Áprily tanítványai voltak, azok számára *Ady* már 1922-ben érettségi tétel volt.

Olyan környezetben éltem tehát, amelynek érzéke volt a jó könyvek iránt, és meg is volt a lehetősége, hogy a magyar és világirodalomból kiválassza azt, ami értékes és hozzánk is eljutott. A családi és iskolai környezet sokat jelentett érdeklődésem felkeltése és irányítása szempontjából, legfőképpen az, hogy a kollégiumi nagykönyvtárban megkaptam a magyar klasszikusokat, a modern szépirodalom egy részét, továbbá számos irodalmi és művészeti tanulmányt. Az 1920-as évektől kezdve saját könyvtárom is lassan gyarapodott, jelentős helyet foglaltak el benne *Ady*, *Áprily*, *Babits*, *Karinthy*, *Kosztolányi*, *Móricz*, *Reményik*

Sándor, majd később *Makkai Sándor*, *Szabó Dezső*, *Tamási Áron* munkái, 1924 után folytonosan gyarapodott a francia és román könyvanyag, nőtt az irodalomtörténeti és művészeti monográfiák, szociológiai munkák, tanulmánykötetek száma.

De nem elégedtem meg azzal, hogy az elolvasott könyvek címét egy füzetbe bejegyeztem. 1924 után rendszeres kimutatást, statisztikát készítettem azokról az írókról, akiktől a legtöbbet olvastam. Ebből kitetszik olvasmányaim gazdagodása, ízlésem fejlődése. Úgy tűnik most, mintha az olvasásra vonatkozó, a fiatalság egy részére jellemző egyéni véleményemet akartam volna rögzíteni, keresve azt, hogy mit kellene még olvasnom.

Az 1920 és 1924 közötti évekre vonatkozólag összesítő táblázatot is készítettem. Az addig legtöbbet olvasott 26 író munkáit felosztottam műfajok szerint, továbbá aszerint, hogy magyar vagy idegen írók művei. Ebbe a kimutatásba belekerültek mindazok az írók, akiktől az 1919 és 1924 közötti időszakban legalább 3 munkát olvastam. Összesen 156 művet számloltam össze, ezek írói között 19 volt a magyar, s mindössze 7 az idegen. A világirodalomhoz ugyanis nehezebben jutottunk hozzá, mint a magyar klasszikusokhoz, így például *Jókai*hoz, *Mikszáth*hoz és természetesen *Petőfi* vagy *Arany János* összes költeményeihez. *Petőfi* összes költeményeinek díszkiadása és *Madách Imre: Az ember tragédiájának Zichy Mihály* rajzaival illusztrált kiadása kinn állott

nálunk az asztalon vagy a fiókos szekrényen. Ezek mindig kéznél voltak.

A jegyzékben első helyen állt *Jókai Mór* 25 munkával, ezek között megtaláljuk kedvenc írónknak minden jelentősebb, népszerű regényét, valamint elbeszéléseit, például a következőket: *Az új földesúr*, *Egy magyar nábob*, *Kárpáthy Zoltán*, *Mire megvénülünk*, *Egy az Isten*, *A köszívű ember fiai*, *Szegény gazdagok*, *Sárga rózsa*, *Csataképek*, *Az aranyember*, *A jövő század regénye* stb. Leginkább a szabadságharc hőseiért, a vakmerő vállalkozókért, feltalálókért lelkesedtem ebben a korszakban, és nagy élvezettel olvastam erdélyi vonatkozású történeteit. *Jókai* a szülőföld, a nép és a haza szeretetére nevelt, ezért olvasták mindig örömmel kortársaim is. Kötelező olvasmányként is szerepelt több munkája. A legtöbb *Jókai*-regény olvasása 1921-re esett (15 éves voltam). Ebben az évben 10, a következő évben már csak 5, 1923-ban pedig csak 2 regényét olvastam, 1924-ben egyet sem. Helyette ekkor szaporodnak olvasmányaim között *Móricz Zsigmond* és az újabb világirodalom néhány nagy írójának munkái.

Második helyen, mai szemmel meglepően, *Herczeg Ferenc* áll, valamint *Mikszáth Kálmán* ugyancsak 15 munkával. *Herczeg*től először a *Pogányokat* olvastam, azután a *Gyurkovics fiúk és lányok*, *A fehér páva*, *A hét sváb*, az *Ocskay brigadéros* című munkáit stb. *Mikszáth* elbeszélései után a *Szent Péter esernyője*, *Akli Miklós*, *Beszterce ostroma*, *Különös házasság*, *A Noszty fiú esete Tóth Marival* stb. következett. A történelemtől, a nemesi élet hagyományos világától és a városi polgárságtól fokozatosan a nép élete felé vezettek ezek az írók. *A Bársony István* 10 vadásztörténete és elbeszélése után *Móricz*, a nagy realista író csak az ötödik helyen állt legjobb regényeivel. *Móricz*nál a *Sárarany* állott első helyen, de elolvastam a *Tündérvadást*, a *Hét krajcárt*, *A fálylát*, a *Pillangót*, a *Harmatos rózsát* is, azt mondhatom, hogy *Móricz* minden munkáját, amely kezembe került. *Szabó Dezsőtől* 1924-ben csak egyetlen regényt olvastam, *Az elsodort falut*, a következő években egy-egy novella kötetét szereztem meg, és olvastam el nagy élvezettel. Sorrendben a hatodik *Gárdonyi Géza* volt, legelőször az *Egri csillagok*at és *A láthatatlan embert*, később a *Göre Gábor*-történeteit olvastam tőle.

A regényírók, az elbeszélő irodalom mellett 1922-től kezdve már helyet kapott a modern magyar költészet és a világirodalom is. Első

helyen állott Ady Endre, akinek 1925-ig öt kötetét olvastam el, türelmetlen mohósággal. Az Ady-láz körülbelül 1922-ben kezdődött, akkor már hallhattuk is a verseit *Tessitori Nóra* előadásában, és 1923-ban vitatkoztunk róla a Kemény Zsigmond Önképzőkörben. Ady után *Reményik Sándor* következett 4, *Babits Mihály* és *Áprily Lajos* 3-3, majd *Tompa László* 2 verseskötettel. Természetesen egy-egy sokat olvasott verseskötetnek jelentősebb gondolatébresztő, világnézetet formáló hatása lehetett, mint 4-5 regénynek vagy elbeszélő munkának...

Ady, Áprily, Babits, Reményik, majd Kosztolányi Dezső és Karinthy Frigyes munkái már saját, folyton gazdagodó könyvtáram részét alkották, és melléjük kerültek azután *Tolsztoj*, *Anatole France*, *Tagore*, *Wilde* kisebb művei is. Az új magyar irodalom történetébe pedig főleg *Schöpfung Aladár* és *Benedek Marcell* tanulányai vezettek be, de olvastam azután *Böloni Györgytől* *Az igazi Adyt* is. Ezek után különösképpen megszerettem *Ambrus Zoltán* finom lélekrajzú regényeit, *Rákosi Viktor* érzelmes és humoros elbeszéléseit, a világirodalomból pedig *Oscar Wilde* és *Rabindranath Tagore* elbeszélő munkáit, vallomásait. Ezek az írók 5-5 munkával szerepelnek. Utánuk következik *Petelei István*, *Molnár Ferenc*, *Tolsztoj* és *Anatole France* 4-4, *Kemény Zsigmond*, *Szigligeti Ede*, *Karinthy*, *Turgenyev*, *Babits*, *Áprily*, *Szini Gyula*, *Shakespeare* és *Knut Hamsun* 3-3, *Krúdy Gyula* csak 2 olvasott művel. Nyolc évig tanultam latint, de a latin és görög klasszikusoktól otthon önállóan nem olvastam, a német irodalomból is nagyon keveset.

Olvasmányaim 1924-1925-ben egyre változatosabbakká lettek, a modern magyar írók mellett egyre több helyet kapott a világirodalom, főleg a francia és az orosz írók (*Tolsztoj*, *Turgenyev*, *Dosztojevszkij*, *Gorkij*, *Lenin*), továbbá a román elbeszélők (*Creanga*, *Caragiale*, *Rebreanu*, *Sadoveanu*) és drámaírók.

1924-1925-ben kezdtem el *Jack London*, *Maeterlinck*, *Makkai*, *Maupassant*, *Molière*, *Racine*, *Flaubert*, *Surányi Miklós* munkáit olvasni, és hamarosan tetemes helyet foglaltak el olvasmányaimban. Az olvasott könyvek nagyobb része regény és elbeszélés volt, de akadt közöttük szép számmal verseskötet, dráma és tanulmány is.

A tanulmánykötetek közül csak néhány jellemző címet említek: *Alexander Bernát: Művészet*, *Balla Ignác: Edison*, *Benedek Elek: Pe-*

tőfi, *Benedek Marcell: A modern magyar irodalom*, *Dienes László: Művészet és világnézet*, *Raoul France: A lét forrása*, *Jancsó Benedek: Erdély története*, *Kemény Zsigmond: Élet és irodalom*, *Magyar Győző: Kossuth Lajos élete*, *Mikes Lajos: Napóleon*, *Nagy Asszonyok*, *Nagy tudósok*, *Osvát Kálmán: Románia felfedezése*, *Révész Béla: Ady Endréről*, *Sztrókey Kálmán és Balla Ignác: Híres feltalálók*, *Voinovich Géza: Regényírók*, *Sven Hedín: Ázsia sívatagjain keresztül*. Ezekhez járul később sok francia művészet- és irodalomtörténeti, társadalmi és politikai kérdésekkel foglalkozó munka; a tudományok úttörőiről mindig szívesen olvastam, ha azok egy-egy nagy író (*André Maurois*, *Stefan Zweig* stb.) tollából eredtek. A természet- és a társadalomtudományi népszerűsítő munkákat is megtalálom olvasmányaim között.

Végül még megjegyzem, hogy nem hiányoztak olvasmányaim közül a detektívregények sem, de *Doyle*-tól ilyen című könyvet is olvastam: *Mi a spirítizmus?* Az emberi élet, az emberi lélek titkaiba behatóly könyvek mindig csábítottak. Szívesen, nagy érdeklődéssel olvastam őket, és szükségem is volt rájuk később a tanári munkámban.

Íme, egy ifjú elég változatos olvasmányai a 20. század harmadik évtizedének elején, egy kis vidéki városban, ahol az újdonságokhoz nem nagyon lehetett hozzájutni, de a kollégium könyvtára és egy költő-tanárr tanácsai mégis megnyitották előtte a modern irodalom megismerésének útját.

Vita Zsigmond

